

ISSN 2181-8258

DOI prefiksi: 10.69691

ResearchBib IMPAKT FACTOR: 9,347

Journal THE LIGHT OF CIVILIZATION

Scientific, socio-philosophical, cultural and educational, literary and artistic magazine

TAMADDUN NURI

Ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, madaniy-ma'rifiy, adabiy-badiiy jurnal

3 (66)

2025

TAMADDUN NURI jurnali

Ilmiy, ijtimoiy-falsafiy, madaniy-ma'rifiy,
adabiy-badiiy jurnal

MUASSISLAR: Beruniy tuman hokimligi

"Tafakkur-tamaddun" OOO

"Beruniy avlodlari" jamoat fondi

HAMKORLARIMIZ:

O'zRFA Qoraqalpog'iston bo'limi

Qoraqalpoq davlat universiteti

Urganch davlat universiteti

TAHRIR HAY'ATI:

BOSH MUHARRIR:

Munavvara KURBANBAYEVA

BOSH MUHARRIR O'RINBOSARI:

Anvar ALLAMBERGENOV

TEXNIK MUHARRIR:

Islombek ABDIKHAKIMOV

BO'LIM MUHARRIRI:

Muqaddas KURBANBAYEVA

Akmal SAIDOV, y.f.d., prof., akad.

Qahramon QURONBOYEV, s.f.d., prof.

Mehmet Munir Dadaoglu, phil.sc.d., prof. (Turkiya)

Roman GOPAL, fil.f.f.d (PhD) (Hindiston)

Azizulloh AROL, fil.f.f.d (PhD) (AQSh)

Almagul BAYRIYEVA, s.f.d., (DSc)

Zuhra REYMOVA, y.f.d., (DSc)

Karlig'ash UMAROVA, y.f.d., (DSc)

Xalil Ismayil o'g'li Ismayilov, t. f.d, prof. (Ozarbayjon)

Anvar ABDULLAYEV, t.f.f.d, dots.

Makset KARLIBAYEV, t.f.d., k.i.x.

Kozimbek TUXTABEKOV, t.f.d., (PhD)

Umid BEKMUHAMMAD, t.f.d., (PhD), k.i.x.

Shoira NURULLAYEVA, t.f.n, dots

Konul Bunyadzoda, falsafa fanlari doktoru,

(AMEA) muxbir uzvu (Ozarbayjon)

Baxtiyor KARIMOV, fal.f.d., prof.

Marat NIYOZIMBETOV, fal.f.d.

Alima BERDIMURODOVA, fal.f.d.

Zarifboy DO'SIMOV, fil.f.d., prof.

Olmos ULVI Binnatova, f.f.d., prof. (Ozarbayjon)

Nasibullina Nurida Shaydullovna, fil.f.n. (Rossiya Federatsiyasi)

Sayyora SAMANDAROVA, fil. f.n, dotsent

Bekposhsha RAXIMOVA, fil.f.n, dots (PhD)

Azamat PRIMOV, fil.f.n, dots (PhD)

Qabil MAMBETOV, fil.f.f.d (PhD)

Vahob RAHMONOV, f.f.n., dots

Farrux Abbas oglu Rustamov, p.f.d, prof. (Ozarbayjon)

Qozoqboy YO'LDOSHEV, p.f.d., prof.

Safo MATJONOV, p.f.d., prof.

Qaxramon IBADULLAYEV, p.f.d., (DSc)

Masharib ABDULLAYEV, s.f.f.d., (PhD), k.i.x.

Nilufar KOSHANOVA, ped.f.f.d., (PhD)

Odilbek RADJAPOV, fal.f.f.d., (PhD)

Rana Hamid qizi Qadirova, psixol.f.d., prof. (Ozarbayjon)

Nargis ATABAYEVA, psixol.f.d., (DSc)

Dilafuz QARSHIYEVA, psixol.f.d., (DSc)

BIZNI UTIMOYIY TARMOQLARDA QUYIDAGI MANZILLARDA KUZATING:

JAMOATCHILIK KENGASHI:

Sirojiddin SAYYID

Muhammad ALI

Kengesboy KARIMOV

Iqbol MIRZO

Qurbon SHONIYOZOV

O'rozboy ABDURAHMONOV

Murotboy JUMANOV

Adabiy maslahatchi:

Guliston MATYOQUBOVA

Rassom:

Alibek ABDURAHMONOV

Sahifalovchi-bezovchi: G'iyosiddin O'NAROV

Manzilimiz: Qoraqalpog'iston Respublikasi,

Beruniy tumani.

Web-sayt: <https://jurnal.tamaddunnuri.uz>

e-mail: tamaddunnuri1@gmail.com.

Telegram kanali: <https://t.me/tamaddunnuri>

Tel.: (+99888) 036 00 55, (+99897) 355 75 40.

Qog'oz bichimi 60x84 ¼. Nashriyot hisob tabog'i 28.

Indeks – 960. ISSN 2181-8258. "ADAD PLYUS" MCHJ

bosmaxonasida chop etildi. Adadi 300 dona.

Bosishga 2025-yil 31-martda ruxsat etildi.

Toshkent shahri, Chilonzor ko'chasi, 28-uy. 2025-yil, 3-son (66).

Ushbu son "Tamaddun nuri" jurnali tahririyatining

kompyuterida sahifalandi. Buyurtma №29.

Jurnalidan ko'chirib bosilganda "Tamaddun nuri" dan olindi deb

izohlanishi shart. Matn hamda reklamalarda ma'lumotlarning

to'g'riligi uchun mualliflar mas'uldir. Tahririyatga kelgan

qo'lyozmalar tahrirlanadi, taqriz qilinmaydi va muallifga

qaytarilmaydi.

"Tamaddun nuri" jurnali Google Scholar

bazasida indekslanadi. Bu esa jurnalning ilmiy nufuzini oshirish va mualliflarning ilmiy ishlarini keng miqyosda targ'ib qilishga yordam beradi. Google Scholar orqali tadqiqotchilar va olimlar "Tamaddun nuri" jurnalida chop etilgan maqolalarni qidirib topish va ularga havola berish imkoniyatiga ega bo'lishadi.

Tahririyat Crossref DOI ning rasmiy a'zosi hisoblanadi va

10.69691 DOI prefiksiga ega. Har bir nashr va ilmiy

maqolaga individual Crossref DOI raqami beriladi.

10.69691 DOI

ISSN-2181-8258

Impakt faktor-9.347

SLIB.UZ

JOURNAL THE LIGHT OF CIVILIZATION

Scientific, socio-philosophical, cultural and educational, literary and artistic magazine

Founders: Beruniy District Municipality

"Tafakkur-tamaddun" OOO

Public Foundation "Descendants of Berunius"

Our colleagues: Academy of Sciences of the Republic of Uzbekistan Karakalpakstan division

Karakalpak State University

Urgench State University

EDITORIAL BOARD:

EDITOR-IN-CHIEF:

Munavvara KURBANBAEVA

DEPUTY EDITOR-IN-CHIEF:

Anvar ALLAMBERGENOV

TECHNICAL EDITOR:

Islombek ABDIKHAKIMOV

SECTION EDITOR:

Mukaddas KURBANBAEVA

Akmal SAIDOV, y.sc.d., prof., Acad.

Qakhraman QURANBAYEV, s.sc.d., prof.

Mehmet Munir Dadaoglu, phil.sc.d., prof. (Turkiya)

Roman GOPAL, phil.sc.n. (PhD) (India)

Azizulloh AROL, phil.sc.n. (PhD) (USA)

Almagul BAYRIEVA, s.sc.d., (DSc)

Zuhra REYMOVA, y.sc.d., (DSc)

Karligash UMAROVA, y.sc.d., (DSc)

Xəlil İsmayıl oğlu İsmayilov, ist. sc.d, prof. (Ozarbayjon)

Anvar ABDULLAEV, ist.sc.d, dots.

Makset KARLIBAEV, t.f.d., k.i.x.

Kazimbek TUKHTABEKOV, t.f.d., (PhD)

Umid BEKMUHAMMAD, t.f.d., (PhD), k.i.x.

Shoira NURULLAEVA, c. of h. sciences, associate professor

Konul Bunyadzoda, Doctor of Philosophy,

(AMEA) Corresponding Member (Ozarbayjon)

Bakhtiyar KARIMOV, phil.sc.d., prof.

Marat NIYOZIMBETOV, phil.sc.d.

Alima BERDIMURODOVA, phil.sc.d.

Zarifboy DOSIMOV, Phil.sc.d., prof.

Olmos ULVI Binnatova, f.sc.d., prof. (Ozarbayjon)

Nasibullina Nurida Shaydullovna, can. of phil (Rossiya)

Sayyora SAMANDAROVA, associate professor, can.of phil.

Bekposhsha RAKHIMOVA, can. of phil.sc, dots (PhD)

Azamat PRIMOV, can. of phil.sc, dots (PhD)

Qabil MAMBETOV, phil.sc.n. (PhD)

Vahab Rakhmonov, f.sc.n., dots.

Farrux Abbas oglu Rüstamov, p.sc.d, prof. (Ozarbayjon)

Kazakboy YOLDASHEV, p.sc.d., prof.

Safo MATJONOV, p.sc.d., prof.

Qakhraman IBADULLAEV, p.sc.d., (DSc)

Masharib ABDULLAEV, of art.sc.c., (PhD), k.i.x.

Nilufar KOSHANOVA, ped.f.f.d., (PhD)

Odilbek RADJAPOV, phil.sc..d., (PhD)

Rana Hamid qizi Qadirova, Psychol.sc.d., prof.(Ozarbayjon)

Nargis ATABAEVA, Psychol.sc.d., (DSc)

Dilafroz QARSHIEVA, Psychol.scd., (DSc)

FOLLOW US ON SOCIAL MEDIA BELOW:

COMMUNITY COUNCIL:

Sirojiddin SAYID

Muhammad Ali

Kengesboy KARIMOV

Iqbal MIRZA

Kurban SHONIAZOV

Orozboy ABDURAHMANOV

Muratboy JUMANOV

Literary Advisor:

Gulistan MATYOQUBOVA

Painter:

Alibek ABDURAHMANOV

Page editor:

Ghiyaziddin O'NAROV

Our address: Republic of Karakalpakstan,
Beruni district.

Website: <https://tamaddunnuri.uz>

e-mail: tamaddunnuri1@gmail.com.

Telegram channel: <https://t.me/tamaddunnuri>

Phone: (+99888) 036 00 55, (+99897) 355 75 40.

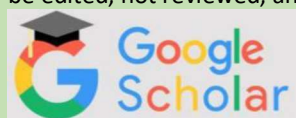
The editorial board is an official member of Crossref DOI and has the prefix 10.69691 DOI. Each publication and scientific article is assigned an individual Crossref DOI number.

Paper size 60x84 ¼. Publisher's scoreboard 28. The index is 960.

It was published in the printing house of "ADAD PLUS" LLC. The number is 300 pieces.

Chilonzor street, 28, Tashkent city. 2025, No.3 (66).

This issue was paged on the computer of "Tamaddun Nuri" editorial office. Order #29. When copying from the magazine, it must be noted that it was taken from "Tamaddun Nuri". The authors are responsible for the accuracy of the information in the text and advertisements. Manuscripts received by the editors will be edited, not reviewed, and not returned to the author.

"Tamaddun nuri " magazine is indexed in the Google Scholar base. This helps to increase the scientific prestige of the Journal and to promote the scientific work of the authors on a large scale.

Through Google Scholar, researchers and scientists will be able to search and link articles published in the Journal "Tamaddun nuri".

Crossref

Crossref DOI-10.69691

ISSN-2181-8258

Impakt faktor-9.347

SLIB.UZ

MUNDARIJA

07.00.00 - "TARIX"

Матякубов Шоназар Собирович. Об умелом описании событий связанных с Хивинским ханством XIX века в историческом труде Мухаммада Ризо Агахи "Шохид ул- икбол".....	9
Jalilov Alisher Xudoyberdiyevich. O'zbekistonda bolsheviklarning partiya saflarini tozalash siyosati va uning oqibatlar.....	19
Самандарова Сайёра. Хоразмда жадид мактабларининг ташкил этилиши.....	27
Кадыров Кувонч Бекмуродович, Абдуллаев Ихтиёр Бахтиёржон оглы. Распорядок дня Ташкентской школы милиции в годы Второй мировой войны.....	49
Sidikova Mastura Xakberdiyevna. Samarqandning milliy kiyimlarining Manbashunoslik asosida o'rganilish tarixi.....	65
Boboqulova Xurshida Erkinovna. Farobiy va Ibn Sino ma'naviy merosida Fozil jamiyat qurish tarixini o'rganish.....	69
Djuraev Ikrom Nematovich. Yevrosiyo chorvador qabilalarining Farg'ona vodiysiga ko'chib kelishi: arxeologik va tarixiy manbalar tahlili.....	109
Жолдасбаева Гулнара Азат кызы. К вопросу об этнографическом значении эпоса «Кырк кыз».....	113
Abdunosirova Ozodaxon Botirjon qizi. Sulton Husayn Bayqaro xonadoni vakillarining madaniy jarayonlardagi ishtirokiga doir.....	125
Жуманиязова Фируза Жуманазаровна. Уруш йилларида Хоразм аёлларининг маданий ҳаёт ривожига қўшган ҳиссаси.....	128
Davletov Sanjar Rajabovich, Yuldashev Yuldash Xandurdiyevich. Xorazm viloyati davlat arxivlarida raqamlashtirish ishlari.....	166
Ruzmetova Oydiyoy Erkinboy qizi. Xiva xonligi bozor infrastrukturasida hunarmandchilik do'konlarining o'rni.....	194
Nurmetov Sardor Baxtiyorovich. O'zbekistonda bronza asri qishloq maqomidagi turar joylarda arxeologik izlanishlar tarixi.....	199
Jumaniyozova Sarvinov Shodlik qizi. Markaziy Osiyo madaniy- xo'jalik hududlari turar joylarida arxeologik izlanishlar (Jarqo'ton va Tozabog'yop madaniyatlar misolida).....	205
Tadiyeva Nargiza Djumabayevna. XVI-XVII asrlarda volga-ural mintaqasi tatarlarining etnik va sinfiy tuzilishining o'zgarishi.....	294
Abdullayev Timur Pulatovich. O'rta asr Xorazm hunarmandchiligi haqida yozma manbalar.....	299
Matkarimova Nazokat Maksudovna. Abu Nasr Farobiyning Sharq musiqa san'atini rivojlantirishga qo'shgan hissasi.....	307
Maxmudov Umrbek Baxtiyorovich. Quyi Sirdaryo hududlari tarixining manbalarda yoritilish masalalari.....	310
Matqurbonov Omonbek O. Ko'chmanchilar dunyosi bilan olib borilgan savdo munosabatlari tarixida Xorazm savdogarlarining tutgan o'rni.....	314
Abdirimov Razzoqberdi, Abdirimov Feruzjon. Voyangan qal'asining o'rganilish tarixidan.....	343
Qayumov Alisher Tojiyevich. Chingizxon va Muhammad Xorazmshoh o'rtasidagi munosabatlarning ziddiyatlashuvi.....	355
Hotamov Abduvohid Boboxonovich. Sovet davrida madaniy-oqartuv muassasalari va kommunistik mafkura: Surxondaryo viloyatidagi klublar va kutubxonalarning ideologik vosita sifatida rivojlanishi.....	359
Karimov Akbar. Mustaqillik davrida surxondaryoda yosh tadbirkorlarning faoliyati: tarixiy shart-sharoitlar va davlat siyosati.....	362
Xurramov Xamid Boboqul o'g'li. Temuriylar davrida Termiz.....	396
Abdug'aniyev Ahrorjon Ahadjon o'g'li. Turon arxeologiyasida qadimgi ayol obrazining o'rganilishi.....	404

09.00.00 - "FALSAFA"

Muhammedov Asror Asadovich. Mishel Montenning ijtimoiy-falsafiy qarashlari.....	14
Arzimatova Inoyatxon Madimarovna. Axloqiy va estetik madaniyat murakkab ijtimoiy hodisa sifatida.....	23
Usmonov Farrux Nasirdinovich. Zamonaviy bilimlar paradigmasida fan etikasi.....	37
Tavmurodov Jamshid Elmurodovich. Mirzo Bedil falsafasida axloqiy-estetik qadriyatlar o'rtasidagi munosabat.....	41
Nuriddinova Gulshoda O'lmasqulovna. O'zbek ziyoli faylasuflarining asarlarida "Avesto" haqidagi qarashlar.....	61
Soliyeva Zarina. Nemis faylasufi Martin Xaydeggerning ijtimoiy ontologiyasi.....	73
Нажмиддинова Сарафроз Нажмиддин қизи. Тактика информирования в политическом дискурсе: механизмы и влияние.....	105
Axmedov Ijod Narziquil o'g'li. "Ijtimoiy-falsafiy g'oyalar" tushunchasi ilmiy tavsiflari va talqinlari.....	119
Mansurov Abdulaziz Akbarjonovich. Migratsiya va madaniy identitet: muvozanatni topish muammosi.....	143
Rasulov Zohiddin Usarovich. Sport va san'at o'rtasidagi aloqalar: falsafiy tahlil.....	185
Mamaraximov Kaxramon Xaltuxtashevich. Madaniy tadbirlar, san'at va ijtimoiy muhitning estetik didga ta'siri.....	188
Agzamhodjaeva Shaxnoza Saiddmatmabovna. Имманентные особенности философско-суфийского творчества Алишера Навои.....	218
Axatov Lutfilllo Karamatilloevich. Mutafakkirlarning tasavvuf timsolida avliyo tasviri mahorati.....	244
Azamova Sitara Ayonovna. O'quvchilar ekologik ongini yuksaltirishda ekologik tarbiyaning ustuvorligi.....	250
Xamrayev Sardorbek Sharafutdinovich. Ekologik turizm konsepsiyasi va uning jamiyat taraqqiyotidagi ijtimoiy va falsafiy ahamiyati.....	256
Raxmankulov Farhod Raximkulovich. Mulkdorlarda ijtimoiy mas'uliyat tuyg'usining shakllanishida ma'naviy qadriyatlarning o'rni.....	259
Mihliyev Aziz. Korruptsiya shakllanishi, omillari va jamiyatga ta'siri.....	284
Ulug'ov Jasur Nasirdinovich. Ma'naviy-milliy tarbiyada tasavvufning ta'siri va ahamiyati.....	291
Musayev Umidjon Saidkamolovich. Globalashuv sharoitida O'zbekiston ta'lim tizimidagi muammo va vazifalar.....	304
Muhammadiyev Axadjon Maxmudovich. Qo'qon adabiy muhitiga Fuzuliy ta'siri: an'ana va yangilanish.....	314
Pozilova Muqaddas Xikmataliyevna. Shaxsning huquqiy ijtimoiylashuvi jarayonida davlat va nodavlat tashkilotlari hamkorligi.....	324
Sunnatov Tohir Ravshanbekovich. Estetika va metaetikaning badiiy uslublar rivojlanish dinamikasi.....	336
Axatov Lutfilllo Karamatilloevich. Mutafakkirlar adabiy merosi va mutasavvuf portreti.....	369
Panjiyev Suhrob. Bilimlarning haqiqiyliigi va haqiqat.....	381
Gulova Anorgul Axtamovna. Alisher Navoiyning ijtimoiy-antropologik qarashlari va uning yoshlar tarbiyasidagi ahamiyati.....	413

MUTAFAKKIRLARNING TASAVVUF TIMSOLIDA AVLIYO TASVIRI MAHORATI

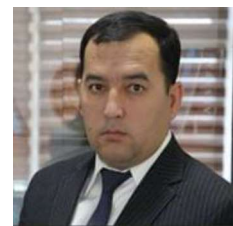
Axatov Lutfillo Karamatilloevich, Chirchiq davlat pedagogika universiteti “Fakultetlararo ijtimoiy fanlar” kafedrası mudiri

SKILL OF REPRESENTING SAINTS IN THE MYSTICAL SYMBOLICS OF THINKERS

Akhatov Lutfillo Karamatilloevich, Head of the Department of “Interfaculty Social Sciences” of Chirchik State Pedagogical University

НАВЫК ИЗОБРАЖЕНИЯ СВЯТЫХ В СУФИЙСКОЙ СИМВОЛИКЕ МЫСЛИТЕЛЕЙ

Ахатов Лутфилло Караматиллоевич, заведующий кафедрой “Межфакультетские общественные науки” Чирчикского государственного педагогического университета

<https://orcid.org/0000-0002-9804-6220>

e-mail: l_axatov@cspi.uz

Annotatsiya: Tasavvufning rivojlanishi soʻfiylar axloqida falsafiy mushohada irratsional yondashuv asosida tatbiq qilinadi. Falsafiy-axloqiy qarashlar mohiyati soʻfiylar hayoti va tasavvufiy qarashlar yordamida tahlil qilingan. Bunda axloqiy qarashlarni anglash uchun tasavvuf va soʻfiylarga ilmiy yondashuvlar misolida qaraldi.

Kalit soʻzlar: axloq, tasavvuf, soʻfiy, ilm, islom, idrok, irfon, falsafa, Naqshband, Movarounnahr, Sharq.

Abstract: The development of Sufism is based on an irrational approach to the philosophical understanding of Sufi ethics. The essence of philosophical and ethical views was analyzed with the help of Sufi life and mystical views. To understand ethical views, an example of scientific approaches to Sufism and Sufis was considered.

Key words: ethics, Sufism, Sufi, science, Islam, perception-mentally, Irfan, philosophy, Naqshband, Mawaraunnahr, East.

Аннотация: Развитие суфизма основано на иррациональном подходе к философскому осмыслению суфийской этики. Сущность философско-этических взглядов анализировалась с помощью суфийского быта и мистических воззрений. Для понимания этических воззрений был рассмотрен пример научных подходов к суфизму и суфиям.

Ключевые слова: этика, суфизм, суфий, наука, ислам, восприятие-мысленно, ирфан, философия, Накшбанд, Маварауннахр, Восток.

KIRISH. Fariduddin Attorning “Tazkirat ul-avliyo” va Alisher Navoiyning “Nasoyim ul-muhabbat” asarlarida mashoyixlar surati va siyrati shunday tasvirlanganki, asar qahramonlari oʻquvchi tasavvurida oʻzining individual xususiyatlari bilan yaqqol namoyon boʻladi. Biz buni Uvays Qaraniy obrazi timsolida koʻradigan boʻlsak, Attor mashoyix taʼrifini shunday tasvirlaydi: “U tobeʼinlar qiblası, arbaʼinlar peshvosi, pinhon oftob, rahmon hamnafasi, Yaman yulduzidir”[1;27-b.] degan soʻzlarni keltirish orqali muallif badiiy adabiyotning

“saj” sanʼatini qoʻllaganini, uning tobeʼinlarning yaxshisi, ulugʻi ekanligini “qibla”ga, haq rizosi uchun xalqdan qochishini “pinhon oftob”ga tashbeh etganini koʻrishimiz mumkin. Muallifning “qibla”, “oftob”, “yulduz” kabi ramziy ishora soʻzlarni qoʻllashi obrazdagi tasvirning badiiyligini oshirishiga xizmat qiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI. Bundan tashqari, muallif Uvays Qaraniy Uhud urushida Paygʻambar (s.a.v.)ning muborak tishlari shahid boʻlganini eshitib, mutobbat uchun tishlarini

ushatgani haqidagi naqlni muallif mashoyix surati va siyratini yorqin bo'yoqlarda tasvirlaydi [1; 32-33-b].

Bu holatni Navoiy "Nasoyim ul-muhabbat"da quyidagicha tasvirlaydi:

"Birovning vasfikim, aning vassofi Xojai koinot bo'lg'ay va nafasi nafasi Rahmon bo'lg'ay, vasf qilmoq g'oyat beadablig' bo'lg'ay"[2; 39-b.] degan so'zlarni qo'llash orqali Navoiy ham "saj" san'atini qo'llaganini, kimdakim uning vasfini qilmoqchi bo'lsa, uning vasfini Payg'ambar (s.a.v) vasf qilib bo'lganlariga ishora qilgani va Payg'ambar (s.a.v) vasflarini Xojai koinot (Alloh)ning vasfiga, so'z (nafas)lari Rahmon (Alloh) so'zlariga tashbeh ekanini ko'rishimiz mumkin.

Navoiy mashoyixlar portretini dinamik turga xos belgilar bilan tasvirlaydi. Ya'ni, mashoyix portretini mufassal tasvirlamaydi. Obrazni o'quvchining o'zi tasavvur etib olishiga imkon beradi. Navoiy ijodidagi bu o'ziga xos uslub asardagi epik tasvirning asosini belgilaydi. Garchand ma'lumotlarni qisqa tarzda bayon etsa-da lekin o'quvchiga tasavvur hosil qilish uchun aniq ma'lumot berishga harakat qilgan. Masalan: Zohir yuzidan piri ma'lum bo'lmasa va ma'lum bir mashoyixdan birining ruhidan tarbiyat topganni "Uvaysiy" deb atalishini aniq ko'rsatib bergan.

MUHOKAMA. Bu xususiyat Uvays Qaraniyning fe'lida, amaliy faoliyatida ham o'zini namoyon etadi. U o'zini Haq yo'liga bag'ishlab, dunyodan yuz o'g'irgan; boylik, oltin-javohirga bepisand qarab, sabr-u tahammul, mehr-u muruvvat, taqvoni o'ziga qurol qilib olganini, Iloh jamoliga yetishish, g'aybning sir-u asrorini kashf etish uchun tinmay izlanish, ruhiy tarbiya orqali ruhni imtiyozlantirib, har kimga ham muyassar bo'lmaydigan, ya'nikim, hech bir vositasiz Payg'ambr (s.a.v.) ruhidan tarbiya topish Uvays Qaraniyga o'zgacha xosligini mualliflar o'ziga xos bir uslublar vositasida tasvirlagan. Allohning so'zi bor: "Bu Allohning fazlidirki, uni O'zi xohlagan kishilarga berur. Alloh ulug' fazl sohibidir!" [Juma surasi, 4-oyat].

Attor va Navoiy asarlari ("Tazkirat ul-avliyo" va "Nasoyim ul-muhabbat")da mashoyixlar siyrati (ruhiyat)ni tasvirlashda tush epizodidan mohirona foydalangan.

Attor Utba ibn G'ulom qissasidagi bir naqlda quyidagicha keltiradi:

Naqldurki, shayx Utbani bir aziz tushida ko'rdi. Uning yuzining bir tarafi qoraygan ekan. Dedi:

- Nima sababdan bu balo bo'ldi?

Utbadi dedi:

- Bir kuni ustozim xizmatiga bordim. Bir ko'rklik o'g'lon keldi. Unga bir nazar soldim. Alloh meni jannatga buyurdi, yo'limda do'zax bor edi.

Bir ilon chiqib keldi, o'zini ustimga soldi va bir yon yuzimga urdi.

Yana dedi:

- Bu o'g'longa bir nazar solganing uchun balo bo'ldi. Agar ko'p boqsang edi, men senga ne azoblar va ne itoblar qilar edim! [1; 78-b.]

Attor qissadagi naqlda qahramonlar portretini chizishda, ularning sifatlarini tasvirlashda boshqa qahramonlardan foydalanadi, ya'ni tasvirlash vazifasini ularga yuklaydi. Muallif bu bilan o'zining badiiy mahorati qanchalar yuksak ekanligini yana bir bor ko'rsatishga muvaffaq bo'ladi.

Haqiqatan ham, Attor va Navoiyning nasriy tili – o'ziga xos. Ayniqsa, "Tazkirat ul-avliyo" va "Nasoyim ul-muhabbat" asarlardagi til mualliflarning boshqa ijod mahsullaridagidan keskin farq qilib turadi. Bu ikki asarda ulug' kalom va qalam sohiblarining real insonlar siymosini yaratish mahorati namoyon bo'ladi. Shu boisdan ham adabiyotshunos va tilshunos olimlarimiz bu tilni o'rganish yo'lida ko'plab ishlarni amalga oshirishlariga to'g'ri keladi. Sababiki, XV asr tili bugungi til emas, albatta. Navoiyning tili, ayniqsa nasriy asarlari tili bugungi o'quvchi uchun juda murakkab bo'lgan til. Shuning uchun ham, Navoiyning barcha nasriy asarlariga tabdil matni tayyorlanishi kerak. Bu esa, o'z navbatida Navoiy asarlarini omma orasida tahlil qilish va undan bahramand bo'lishni ta'minlaydi.

NATIJALAR. Adabiyot ahli uni badiiy asar sifatida o'rganadi. "Nasoyim ul-muhabbat"da Shayx Farididdin Attorning she'riyatida ilohiy sir va zavq-u vajd haqiqatlari aks etganligi, Shayx Sa'diy Sheroziyning "ulumdin tamom bahrasi va odobdin komil nasibi bor"ligi, "Bo'ston" va "Guliston" asarlarining mashhurliqi, Shayx Nizomiyni taqvo va uzlatu inzivo bilan yashab, "hargiz soyir shuarodek hirs-u havo g'alabasidin dunyo arbobig'a iltijo qilmagan"ligi, Shayx Mahmud Shabustariyning "Gulshani roz" asarida asl ma'rifat va haqiqat sirlari bayon etilgan[8; 6(7),130-133b.] Shuni alohida ta'kidlash joizki, so'z mulkining

sultonlari tasavvuf va tavhid ilmining nozik masalalari, ma'rifat asrori, tariqat maqomlari, poklanish jarayoni va ruhiy kamolot darajalarini ramziy-tamsiliy hikoyatlar talqini, hayajonli, lekin yorqin she'riy satrlarda tasvirlaganlar. Bu esa tasavvufning sof nazariy ma'nolarini teran anglashilishi, shuningdek, sufiyona g'oyalarning ommaviylashuviga yo'l ochgan.

Tazkirada Sayyid ut-Toifa Junayd Bag'dodiyga to'xtalganda Navoiy asarning badiiy uslubidan foydalanib unga quyidagicha ta'rif bergan:

“Va ham aning so'zidurkim, (himmatingni Alloh taologa qarat. Allohni mushohada qiladigan ko'zing bilan Allohdan boshqaga qaramagin, chunki Uning nazaridan chetda qolishing mumkin. Junayddan so'rashdi: Urinmasa ham, ato (tuhfa) bo'ladimi?” deb so'ralganda, u: “Barcha ishlar U (Alloh)ning atosidir”, dedi). Shayx Abu Ja'far Haddod debdurki: “Agar aql kishi suratiga kirs a erdi, Junayd surati bo'lg'oy erdi”[1; 83-b].

Junayd Bag'dodiy o'zining mukammal diniy va falsafiy bilimiga tayanib, mantiqiy fikrlab, dadil xulosalar chiqara oldi:

Inson o'zicha hech qanday bir xizmatlar qilishi mumkin emas. Uning har bir harakatini Allohning ne'mati deb bilamiz. Yana bu harakatlar uchun ajr so'rashimiz mantiqdan emas. Junayd Bag'dodiy ta'limoti tasavvuf tarixida qudratli to'lqin qo'zg'atdi. Tasavvuf tarixida unga qayta-qayta murojaat qilishgan[7;34-b].

Attor o'z asarining badiiyatini oshirishda ayrim mashoyihlarning ijodidan misollar keltiradi. Ayniqsa Zunnun Misriy ta'rifida uning she'riy baytlarini aytib o'tadi.

[9; 128-b.] الخوف امرضني والشوق احرقني
والحب اصفدني والله احياني

(Meni xavf kasal qildi, shavq kuydirdi,
Muhabbat o'ldirdi, Alloh tiriltirdi).

Ushbu baytdagi "احرقني" (ahraqni), "احياني" (ehyoni) kabi qofiyadosh so'zlarning qo'llanilgani hamda "o'ldirdi", "tiriltirdi" kabi so'zlarning qo'llanilishi badiiy san'atdagi tazod san'atining qo'llanganligi asar badiiyatini oshirishga xizmat qiladi.

Unutmaslik kerak, tasavvuf va uning mohiyati haqida so'z borganda, mutasavvif-Ulamolar istilohidagi ilmiy va amaliy jihatdan bergan ta'riflari asosida olingan "xulosa"lar muhim ahamiyatga ega. Bunda: 1. Qalbning va boshqa his

qilish sezgilarining taqvoli bo'lishiga sabab bo'ladigan asoslarni bilish *ilmiy tasavvuf* deyiladi. 2. Dinda buyurilgan narsalarni ado etishda ehtiyotkor bo'lish, man qilingan narsalardan saqlanish va ruxsat berilgan masalalarda zarurat miqdori bilan kifoyalanish *amaliy tasavvuf* deyiladi[4;4-b.] deb qaraladi.

XULOSA. Shuning uchun, ilmga bo'lgan munosabat diqqat-e'tibor markazida bo'ladi doim. Imom Zarnujiyning ta'birida: Ogoh bo'l, ilm va uning fayz-u ravnaqi olti narsaga rioya qilinganda hosil bo'ladi. Ularning barchasini bayon etay: zakovat-ziyraklik, ilmga chanqoqlik, sabr-u qanoat-la yetuklik – kifoyatlik, ustoz irshodi – yo'llanmasi hamda uzoq vaqt [5.33-b.] deb aytiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Фаридуддин Аттор. Тазкират ул-авлиё. Т.: Ғафур Ғулом, 2017.
2. Алишер Навоий. Насойим ул-муҳаббат. Т.: Movarounnahr nashriyoti, 2017.
3. Akhatov. The Problem of Human Psychological Crises in the Views of Emil Durkheim. *Наука, образование и культура* 6.50 (2020): 50-57. Web.
4. Шайх Зулфиқор Аҳмад Нақшбандий. Тасаввуф вас-сулук. – Тасаввуф ва нафс тарбияси. – Тошкент: Ғафур Ғулом. 2023. – Б. 4.
5. Имом Зарнужий. Таълимул мутаъаллиму тариқат таъаллими. - Илм олиш сирлари. – Тошкент: Munir. 2022. – Б. 33.
6. Akhatov, L. (2020). The spiritual connection of Sufism and Tolerance in the works of Jami. *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications*, 1(2), 1-4.
7. Ҳомидий Х. Тасаввуф алломалари. –Т.: Шарқ, 2001.-Б.34.
8. Akhatov, L. (2020). The problem of tolerance in oriental philosophy. *Journal - A Multidisciplinary Peer Reviewed Journal*, 6(7), 130-133.
9. "تذكرة الأولياء" شيخ أبي حامد محمد بن أبي بكر إبراهيم فريد الدين عطار نيشابوري / چاپ بنجم انتشارات مرکزی خیابان شاه مقابل مسجد سجاد/ در سده هفتی هجری. ص. ۱۲۸
10. Akhatov, Lutfillo. The Spiritual Connection of Sufism and Tolerance in the Works of Jami. *International Journal of Multidisciplinary Research and Publications* 2 (2020): 1-4. Web. Apr. 2020.